

bok recensioner

Utmärkt bok om teori och praktik i den sociala barnavården

GUNVOR ANDERSSON, KARIN ARONSSON, SVEN HESSLE, ANNA HOLLANDER, TOMMY LUNDSTRÖM M FL

Barnet i den sociala barnavården

Centrum för utvärdering av socialt arbete. Stockholm, *Liber* 1996, 214 sid.

Centrum för utvärdering av socialt arbete (CUS) är en fristående organisation knuten till Socialstyrelsen. CUS' uppdrag är att samla och sprida välunderbyggd kunskap som kan omsättas inom socialtjänsten och bidra till att förbättra klienternas situation.

Den nu föreliggande antologins författare är medlemmar av CUS' expertgrupp i social barnavård. Ett gemensamt tema för boken är barnperspektivet, som i detta sammanhang kan beskrivas som ett synliggörande av barnet i det sociala arbetet. Inledningsvis presenteras CUS och bokens innehåll (Karin Tengvald och Ann-Marie Begler). Dessa avsnitt ger en god inblick i de frågor som elaboreras i de följande texterna.

Tommy Lundström skriver informativt om den sociala barnavården ur organisatoriskt och historiskt perspektiv. Han beskriver också dess praktik, dvs den sociala barnavårdens omfattning och insatser. Lundströms framställning ger en klar överblick av historiska trender och processer inom lagstiftning och organisation.

Gunvor Andersson och Anna Hollander

gör i ett gemensamt kapitel en noggrann genomgång av begrepp som brukar förekomma i barnavårdsdiskursen utan närmare precisering: barns rättigheter, barns bästa, barns behov, barns relationer och barns perspektiv. Här ges också en uttömmande redogörelse för den konflikt mellan behovs- och relationsorienterat synsätt som länge satt sin prägel på svensk fosterhemsdebatt.

Karin Aronsson behandlar "barnintervjun och barnets röst". Svårigheter och komplikationer som kan uppstå vid intervjuer med barn diskuteras utifrån vetenskapliga fynd, t ex rörande barns sätt att tänka. Ett viktigt avsnitt behandlar barn som vittnen, något som har stor relevans för den aktuella debatten om barns trovärdighet. Aronsson redogör för under vilka betingelser man kan förvänta sig korrekt information från barn. Kapitlet mynnar ut i en checklista över vad man särskilt bör tänka på i samband med barnintervjuer.

Sven Hesse skriver tillsammans med Nils Stenström, Knut Sundell och Eva Wählander om sociala barnavårdsutredningar. Författarna ger nyttigt information om vad som menas med utredning och handläggning, om skillnaden mellan utredning och bistånd, om den formella utrednings- och beslutsgången m m. De juridiska krav som ställs på utredningar går igenom och sätts i relation till svensk forskning, både författarnas egen och andras. Tolkningar av forskningsresultaten och presentationer av två skilda utredningsmodeller avslutar kapitlet.

I ett annat kapitel tar Sven Hesse ställning till frågan om hur man vet när barn far illa. Utgångspunkten är bland annat sk utvecklingsekologisk teori med förgrundsgestalter som Bronfenbrenner och Garbarino. Hesse visar hur denna teori ger nya möjligheter att närma sig "barn som far illa", eller snarare "barn i fara". Teorin arbetar med fyra nivåer, som barnet direkt eller indirekt berörs av och som samspelar med varandra, från intimsfären till samhället i stort. Med dessa teoretiska verktyg kan skador som drabbar barn inordnas på samtliga nivåer och behöver inte uteslutande diskuteras inom ramen för ett snävare familjeperspektiv. Att förebygga olyckshändelser blir t ex en uppgift för både föräldrar och samhälle. I kapitlet ges dessutom en preciserad definition av psykologiska övergrepp. Detta är särskilt värdefullt eftersom just psykologiska över-

grepp i hög grad tycks sakna en användbar definition.

Sist i boken skriver Gunvor Andersson om "barn och uppbrott". Uppbrott är inte detsamma som separation, som betyder att barnet skils från föräldrar och andra närstående. Uppbrott kan ske tillsammans med föräldrarna, t ex vid flyttning. Utvecklingsekologin får här en utmärkt konkretisering när Gunvor Andersson beskriver vad uppbrott kan innebära på olika nivåer: uppbrott från mikrosystemet (familjen), från mesonivån (t ex daghem) och från exo- och makronivåerna (t ex vid flykt till ett annat land). Andersson visar också hur barn kan hjälpas i samband med uppbrott.

På ett hanterligt utrymme samlar denna bok såväl teoretiska diskussioner och forskningsrön som praktiska kunskaper och råd. Den kan därför anbefallas varmt för alla som i sitt yrke kommer i kontakt med barn. Den bör också vara en utmärkt lärobok inom olika utbildningar. Samtidigt visar den att vi fortfarande saknar kunskap på många områden. Man kan bara hoppas att CUS går vidare på den inslagna vägen och med tiden täpper igen allt fler hål. Lika väsentligt är att insikterna sprids och implementeras på fältet. Att CUS valt att publicera sig i denna lätt-tillgängliga form är åtminstone en god förutsättning för detta.

Dagmar Lagerberg

Nya trender inom organisationsutveckling

HANS SARV

Kompetens att utveckla: Om den lärande organisationens utmaningar

Institutet för Framtidsforskning och *Liber* 1997. 189 sidor.

Traditionella organisationer behöver förändras och utvecklas för att kunna hantera de krav som ställs i en föränderlig värld. *Kompetens att utveckla* erbjuder en syntes av vetenskaplig och populär managementlitteratur om styrning och utveck-

ling av komplexa organisationer. Den är berikad med exempel och värdefulla tillämpningar från industrin och framför allt sjukvården.

Utgångspunkten är en beprövad tes inom organisationsläran, nämligen att framgångsrika organisationer anpassar sig till förändringar i omvärlden: Ju mer oväntade förändringar i omgivningen desto större behov av flexibilitet. Författaren påpekar emellertid att dagens kunskaps- och informationssamhälle, som också är ett omprövningens samhälle, ställer helt nya krav på organisationerna. Numera räcker det inte med en anpassningsbar och flexibel struktur. Det är också nödvändigt skapa en struktur med en egen och stark förändringsbenägenhet. Hans Sarv förespråkar en övergång från topstyrda till mer lärandestyrda organisationer, en övergång som även moderna, decentraliserade och målstyrda organisationer behöver göra. Lärande organisationer strävar medvetet efter kompetenshöjning både vad gäller "hård" och "mjuk" kunskap, det vill säga konkret kunskap respektive insikter, synsätt och värderingar. Det är organisationer som genom *aktivt* förvärvande och användning av kunskap även kan föregripa förändringar i omgivningen. De är inte bara mottagliga för förändringar, utan innoverar och initierar förnyelseprocesser inifrån.

Som författaren anmärker finns det ingen precis definition av vad lärande organisationer är för slags fenomen. Men det börjar bli alltmer uppenbart att vissa styrningsformer eller ledningsprinciper underlättar den eftersökta förändringsförmågan. Det talas således om platta och horisontella organisationer där tvärfunktionella lag svarar för verksamhetsprocessen, om process- eller flödesorientering, om lärande nätverk och om virtuella eller imaginära företag. Det är frågan om högpresterande och högmotiverade organisationer vilkas ledning har lyckats underbygga dialog, pluralism och deltagande.

Boken består av 16 kapitel ordnade i fyra delar. Första delen, som har rubriken framtidsperspektivet, är en introduktion till nyckelbegreppen. Den är också en kartläggning av kontinuerligt förändringsarbete, som anses nödvändigt för att organisationen ska kunna gripa sig an sådant som kund- och kvalitetsorientering. Andra delen är en genomgång av process-

utvecklingens grunder med konkreta exempel från sjukvården. Tredje delen, som heter mötet med den organisatoriska verkligheten, innehåller vid sidan av en del tillämpningar även en diskussion om svårigheterna, hindren och farorna med det föreslagna perspektivet. I fjärde delen sammanfattas argumentet genom en fördjupning av lärandeperspektivet.

Samtliga delar och de flesta kapitel kan läsas självständigt och i valfri ordning. Kapitlen är inte längre än att de kan läsas under en sittning, vilket höjer bokens praktiska användning. En ofrånkomlig följd av detta är dock att det förekommer upprepningar av vissa grundtankar.

Boken utgör en balanserad blandning av vetenskapliga rön och utredningsresultat, erfarenheter från praktiker, förslag från konsulter, debattartiklar med mera. De centrala begreppen diskuteras utförligt, jämförs med besläktade termer och illustreras med hjälp av pedagogiska exempel eller fall från verkligheten. Diskussionen är förankrad i litteraturen. Det bör markeras att detta är ett annorlunda och välkommet förfarande jämfört med gängse managementböcker som undviker att dokumentera sina källor, och därmed försvårar varje försök till kritisk läsning och fördjupning.

Arbetets bästa delar handlar om förändringens organisatoriska förutsättningar, processsynsättet och tillämpningarna inom sjukvården. Jämförelsevis mindre lyckade är de delar som avser den lärande organisationen och dess koppling till medlemmarnas motivation. För att det hela skall fungera förutsätts exempelvis att personalen är högmotiverad, outtröttlig, självgående och helt upptagna av sin arbetsuppgift, i ständig jakt efter produktionsförbättringar och innovationer, beredd att ge upp sina gamla prestationer i förhoppning om nya, riskbenägen och trygg, har klara målsättningar samtidigt som den kan hantera såväl omgivningens osäkerhet och tvetydighet som sin ångest och frustrationer och så vidare. Ur pragmatisk synpunkt är detta en uppsättning krav som gränsar till det oupp-nåeliga. Vad skall man göra med alla de människor som inte riktigt hänger med? Var går egentligen perspektivets gränser?

En annan aspekt som också har med perspektivets tillämpningsområde att göra är att alla hinder mot perspektivet behandlas som om de enbart vore av irrationell

karaktär. Motstånd mot förändring kan även vara befogat av rationella skäl.

I alla fall är detta en informativ bok som behandlar ett aktuellt problemområde. Den är värd att läsas av alla som vill orientera sig i ämnet och kan med fördel användas som kurslitteratur i studiecirklar om organisationsutveckling, speciellt inom vården.

Konstantin Lampou

Våra recensenter

Dagmar Lagerberg är docent och verksam vid barnhälsovården, Akademiska sjukhuset, Uppsala, *Konstantin Lampou* universitetslektor vid företagsekonomiska institutionen i Uppsala.

Böcker till redaktionen

Ulf Karlsson, Magnus Jegermalm

Mellan bidrag och arbete

Utvärdering för sju porträtt av arbetslösa socialbidragstagare.

Stockholms stad, FoU-rapport 1996:15.

Ulf Beijer

Strukturerad öppenvårds-

behandling för narkomaner

Socialtjänsten Stockholms stad, FoU-rapport 1996:4

Immanuel Steen, Ann-Marie Sjögren

Socialbidrag med kvalitet

FoU i Kalmar län, Blekinge FoU-enhet Rapport 1996:4

Bonnie Wikander

Mötet med min dotter

Svenska förlaget 1997.

FINSAM - en slutrapport

Finansiell samordning 1997:1
Socialstyrelsen.

SOCOSAM. Tre huvudmän i samma båt - en lägesrapport

Finansiell samordning 1997:2.
Socialstyrelsen.

Socialmedicinsk tidskrift nr 1-2 1998